

„Sumaniomis strategijomis pakaustyta, sąmoju išsiuvinėta.
Knyga moterims, pasirengusioms kovoti už savo galią“.

- Claire Shipman,
bestselerio *The Confidence Code* bendraautorė

Machiavellis moterims

Kaip apginti savo vertę, auginti ambicijas ir
pasiekti tikslų darbovietėje

Stacey Vanek Smith

Kaip apginti savo vertę, auginti ambicijas
ir pasiekti tikslų darbovietėje

Stacey Vanek Smith

Machiavellis moterims

Iš anglų kalbos vertė Nida Norkūnienė

VILNIUS 2021

Versta iš
Machiavelli for Women
Defend Your Worth, Grow Your Ambition,
and Win the Workplace
by Stacey Vanek Smith

First published by Gallery Books
An Imprint of Simon & Schuster, Inc.

© Stacey Vanek Smith, 2021
© Vertimas į lietuvių kalbą, Nida Norkūnienė, 2021
© Viršelis, Algimanta Sirvydaitė, 2021
© Leidykla VAGA, 2021

ISBN 978-5-415-02628-9

Skiriu
savo gražiajai mamai,
močiutėms
ir visoms
iki manęs
gyvenusioms moterims

Turinys

Įžanga 9

PIRMAS SKYRIUS

Machiavellio taisyklės, patarimai ir metodai 20

ANTRAS SKYRIUS

Pinigai

Adele Lim. Kaip svarbu žinoti savo vertę 46

TREČIAS SKYRIUS

Pasitikėjimas savimi

Vivienne Ming. Transformacija ir tikslo galia 73

KETVIRTAS SKYRIUS

Pagarba

Sallie Krawcheck. Volstrito vilkė 93

PENKTAS SKYRIUS

Palaikymas

Janet Yellen. Pasirengimo ir pastangų geriau dirbti galia 126

ŠEŠTAS SKYRIUS

Pareigų pavadinimas

Neha Narkhede. Išties tvirtas charakteris 150

SEPTINTAS SKYRIUS

Spąstai tėvams

Alysia Montaño. Supermama 184

AŠTUNTAS SKYRIUS

Moterys ir nešvarūs žaidimai, arba tamsieji menai 206

DEVINTAS SKYRIUS

Galite žengti savo keliu

Niki Nakayama. Mėgti bjauriąją pusę, ir atrasti savo palaiminimą 233

DEŠIMTAS SKYRIUS

Derybų gidas moterims 252

VIENUOLIKTAS SKYRIUS

Paskutinė Machiavellio pamoka. Likimo dovana 290

Padėka 298

Pastabos 300

Rinktinė bibliografija 318

Įžanga

Pirmiausia knygą „Valdovas“ (*The Prince*) perskaičiau koledže. Lankiau politinės filosofijos paskaitas ir mes nagrinėjome populiariausius autorius: Platoną, Hobbesą, Marxą, Machiavellį.

Knygos „Valdovas“ nepakenčiau.

Kaip įgyti galią ir valdžią? Kaip ją išsaugoti? Ar turėtumėte pasistatyti tvirtovę? Ar užkariavus naują teritoriją reikėtų išskersti vietinius gyventojus? (Pasirodo, atsakymą daugiausia lemia tai, ar jūs mėgstate tokį patį maistą.) Knyga buvo labai brutali, žiauri, kruvina, ciniška ir slegianti. Man labiau patiko Ciceronas ir Rousseau. Jie rašė tokius gražius ir kilnius traktatus apie visuomenę ir žmogaus vietą joje. Vyras (tai visuomet *būdavo* vyras) – kilnus, dieviškas ir toks kupinas grožio, malonės ir gerumo, kad jeigu tik duosi jam laisvę ir leisi tyrinėti savo prigimtį, pasaulis pražys ir pavirs spinduliuojančia, švytinčia vieta, kurioje gali mokytis, ilsėtis, kurti meną ir puoselėti brolystę.

Kita vertus, Machiavellis sako, kad žmonės yra „nedėkingi, nepastovūs, apgavikai [ir] godūs <...> apgailėtina veislė“. Įvairiose knygose „Valdovas“ vietose jis toleruoja melą, gyrimąsi,

vaikų žudymą, tokį elgesį, kai apsimeti kieno nors draugu, o paskui suvarai peilį į nugarą. Vienoje traktato vietoje iš tiesų širpiai analizuoja, kokia būtų kaina ir nauda užėmus naują šalį išnaikinti vietinius gyventojus. Laimė, jis tam nepritaria... bet vos per plauką. „Valdovas“ anuomet atrodė priešingybė viskam, kas teikia įkvėpimo ir pakylėja. Ciniška, slegianti ir mano aštuoniolikmetės sielai nieko neduodanti knyga.

Greitai persikelkime dvidešimt penkeriais metais į priekį: jau buvau dirbusi visos šalies žurnalistų organizacijose – pradėjau kaip kalbos redaktorė dienraštyje „Idaho Statesman“, paskui dirbau „Idaho Weddings“ ir žurnale „Boise“, vėliau – Žurnalistikos mokykloje ir „The Christian Science Monitor“ Niujorke. Iš ten perėjau į Nacionalinio visuomeninio radijo (NPR) laidą „Marketplace“, paskui – į to paties radijo tinklalaidę „Planet Money“. Čia aš įkūriau ir vedžiau kasdienę „Planet Money“ tinklalaidę „Indicator“. Darbavausi per Didžiąją krizę, kai tinklalaidės buvo pasiekusios populiarumo viršūnę, per koronos pandemiją ir ekonomikos nuosmukį. Esu mačiusi ir pati patyrusi daugybę darbo vietų pakeitimų, paaukštinių, priverstinio nedarbo, perkėlimų į žemesnes pareigas, atleidimų iš darbo, atostogų, „Me Too“ skandalų, peilių į nugarą ir politikavimų. Regėdama visa tai vykstant, nė sykelio nepagalvojau apie Ciceroną ar Rousseau, bet pajutau, kad vis susimąstau apie Machiavellį. Ir net labai. Tikriausiai tas depresiją varantis italas šį tą užčiuopė.

Suprantama, moterys, pasinaudojančios Machiavellio patarimais, gali atrodyti keistai. Maždaug: ar mums tikrai reikia dar vieno seno baltaodžio vyruko, globėjiškai aiškinančio apie galią ir valdžią? „Ei, damos, štai kaip pagaliau jūs galite tapti beširdės, žudikiškos tironės, kokiomis tapti visada sva-

jojote!“ Na... jau ne. Bet sakyčiau, kad žudikiška tironija visai nėra esminis Machiavellio rūpestis. Machiavellis buvo neįtikėtinai aiškiai matantis, originalus mąstytojas, kuris galėjo būti pirmas istorijoje tikras realaus pokalbio meistras. Todėl negalėtų būti geresnio vadovo, padedančio moterims spręsti darbovietėse iškilančias problemas. Jei tarp visų tų globėjiškų vyrų aiškinimų moterims ir merginų valdymo, atlyginimų skirtumų ir priekabiavimų ko nors ir trūksta, tai faktų ir realių sprendimų, išeičių. Machiavellis labai tuo tikėjo ir gal buvo didingiausias iš visų laikų mąstytojų tuo, kad perprato, kokios kliūtys iškildavo žmonėms, siekiantiems savo tikslų, ir kaip jie galėjo tas kliūtis įveikti.

Nuo tada, kai Machiavellis prieš penkis šimtus metų parašė „Valdovą“, daug kas labai pasikeitė: turime elektrą, kurą naudojančius variklius, lėktuvus, kompiuterius ir antibiotikus. Ištyrinėjome Saulės sistemos išorines ribas ir platybes, Marso paviršių, vandenyno dugną, netgi suskaidėme atomą. Bet žmonės nė kiek nepasikeitė. Pavydas, išdavystė, klasa, manipuliacijos, apgavystės ir agresija, būdingi žmonėms XVI a., puikiausiai tebegyvuoja ir šiuolaikinėse darbovietėse.

Tiesą sakant, Machiavellis geriau nei bet kas kitas padėjo išaiškinti kai kurias moterims darbovietėse kylančias prieštaras, kurios mane visuomet kamuodavo: tam tikra pažanga yra labai žavi, įkvepianti ir tikrai stulbinama, bet kitose srityse moterys, regis, įstrigusios vienoje vietoje.

Tik pagalvokite: mokyklose mergaitės gauna geresnius pažymius už berniukus iš visų mokomųjų dalykų, net ir matematikos ar gamtos mokslų; jos baigia vidurinę mokyklą ir įstoja į koledžą aukštesniais balais nei jaunuoliai; medicinos ir teisės mokyklose moterų yra daugiau nei vyrų; bepreceden-

tis moterų skaičius įžengia į visų sričių darbovietes. JAV kone 40 proc. verslų šiuo metu yra įkūrusios moterys. Kultūrinės permainos, atneštos „Me Too“, „Time’s Up“, „Black Lives Matter“ ir kitų socialinių bei politinių judėjimų, visose darbovietėse keičia bendravimo kultūrą (tarp jų ir NPR, kur 2017 m. dėl kaltinimų seksualiniu priekabiavimu iš darbo buvo atleistas Naujienų skyriaus vadovas).

Visa tai nuostabu – reali ir esminė pažanga, sunkiai iškovota daugelio novatoriškų moterų generacijų. Tik, deja, kitais atžvilgiais padėtis atrodo sukrečiamai regresuojanti:

- 1) 80 proc. generalinių direktorių yra vyrai (jei žvelgsime į 500 turtingiausių įmonių, netgi daugiau nei 90 proc.);
- 2) 80 proc. korporacijų valdybų narių yra vyrai;
- 3) moterys uždirba tik 80 proc. kiekvieno vyro pilnojo dolerio;
- 4) du trečdaliai federalinių teisėjų yra vyrai;
- 5) 75 proc. išrinktų Atstovų Rūmų narių yra vyrai;
- 6) moterys įkuria 40 proc. šalies verslų, bet 98 proc. rizikos kapitalo nukeliauja vyrams.

Ši slegiančios statistikos tirada byloja: nors nepaprastai daug moterų atvyksta dirbti į darbovietes ir imasi naujų sričių, atsidūrusios ten jos nebepakyla iki aukščiausių valdžios pozicijų. Netampa inovacijų lyderėmis. Nepriima svarbių sprendimų. Nekuria mūsų įstatymų ir nenulemia mūsų teismo bylų, nevadovauja mūsų įmonėms. Moterys dirba darbovietėse, įstaigose, įmonėse, korporacijose, bet nepasiekia Machiavellio valdovo aukštumų.

Kodėl?

Kiekvienas turi savo teoriją. Populiariausi aiškinimai tokie: moterys drovosi užimti lyderių pozicijas; nori lanksčiau tvarkyti savo laiką, todėl vengia reiklų darbų; jos veikia maitina, puoselėja ir bendradarbiauja (tai yra joms trūksta žudiko instinkto, kurio reikia lyderiui ar sprendimų priėmėjui); moteris traukia ne tokie pelningi darbai. Visuose šiuose paaiškinimuose yra dalis tiesos, bet esu įsitikinusi, kad tikrąją beviltiškai lėtos moterų pažangos darbovietėse priežastį gana gerai apibūdino Machiavellis prieš penkis šimtus metų:

Verta pastebėti, kad nebėra delikatesnės temos ar pavojingesnio elgesio, ar labiau abejotinos sėkmės, negu iškilimas lyderio, įvedančio permainas. Nes naujoves įvedančiojo priešais taps visi, klestintys esamomis sąlygomis, jis įgis vien silpnų rėmėjų – žmonių, kuriems gal būtų geriau įsigaliojus naujai tvarkai. Šis silpnųjų santūrumas kyla iš dalies dėl to, kad jie bijo priešininkų, kuriuos palaiko įstatymai, o iš dalies dėl to, kad žmonija yra nepatikli, mat ji niekada nepripažins naujovių pranašumo ir naudos, kol nebus to patvirtinančių įrodymų.

Jei man reikėtų Machiavellio žodžius išversti į šiuolaikinę kalbą, pasakyčiau: „Pakeisti sistemą yra labai sunku ir tikriausiai jums nepavyks. Senoji gvardija pasius, nes ji gali labai daug prarasti, o žmonės, kuriems permainos bus naudingos, dvejosis ir tuščiažodžiais, mat yra prigrąsdinti ir skeptiškai žiūri į tai, kiek iš tiesų laimės, net jei jums ir pavyks atlikti beprotišką triukšą su skrybėle kažką iš jos ištraukiant.“

Nūdien Niccolò Machiavellis yra labiausiai pagarsėjęs kaip šurkštus prekiautojas valdžia, nejaučiantis užuojautos ir nepripažįstantis etikos. Dažniausiai su jo veikla siejamas

posakis „Tikslas pateisina priemones“, jis ir pavertė Machiavellį sociopatų, tironų ir didybės manijos apimtų žmonių šalininku bei gynėju. Psichologai net įvardija asmenybės sutrikimą, vadinamą makiavelizmu, kuris kartu su narcisizmu ir psichopatija sudaro „tamsiąją triadą“. Makiavelizmui būdingas kraštutinis dvilypumas, amoralumas ir manipuliacijos. Toks žmogus – sąžinės neturintis apgavikas. Štai ką dabar reiškia Machiavellio vardas.

Mano nuomone, tai labai klaidingas šio žmogaus ir jo veikalo supratimas. Knygoje „Valdovas“ netoleruojamas žiaurumas, tironija ar smurtas. Joje išreikštas labai blaivus požiūris į tai, kaip žmonės užima valdžią ar įgyja galią ir kaip geriausiai įmanoma ją išlaikyti ir stiprinti. Tiesą sakant, esu įsitikinusi, jog knyga „Valdovas“ buvo parašyta ne iš cinizmo, narcisizmo ar valdžios troškimo, bet iš meilės. Ne iš meilės žmonėms (juk mes iš esmės blogiausi), bet iš meilės miestui. Machiavellis mėgo Florenciją. Jis *labai* šį miestą mylėjo. Nebuvo linkęs į šiltus švelnius jausmus, bet laiške draugui atvirai išsakė: „Savo gimtąjį miestą myliu labiau nei savo sielą.“ Ir Machiavellis parašė „Valdovą“ tam, kad išgelbėtų numylėtąjį miestą.

Machiavellis sulaukė pilnametystės Italijos Renesanso epochoje. Tai buvo stulbinamos technologijų, meno, filosofijos ir mokslo pažangos laikas. Leonardo'as da Vincis kūrė skraidančius aparatus, Michelangelo'as tapė Siksto koplyčios freskas, Botticellis piešė rausvas figūringas ponias, stovinčias atviroje kriauklės geldelėje. Italija buvo Vakarų pasaulio kultūros ir prekybos centras. O kartu skerdynių ir nuožmios kovos vieta. Ši šalis buvo padalyta į miestus-valstybes, kurias valdė įvairiaspalvės galingų šeimų grupės, Katalikų bažnyčia ir įvairios užsienio jėgos. Italijos šeimos, galėjusios padė-

ti valstybei susivienyti ir pasiekti stabilumą, nuolatos skerdė viena kitą ir vietinius gyventojus, ir, regis, be galo be krašto grobė žemes. „Florencijos gatvėse mėtosi kūnų dalys“, – rašė jaunasis Machiavellis po ypač sunkaus jo miesto antpuolio.

Ir šio chaoso apsupta gyvavo mažoji Florencijos respublika, kuri kaip tik tuo metu, kai Machiavellis pradėjo savo karjerą, buvo išsivadavusi iš galingos despotiškos šeimos pančių.

Florencija buvo laisva! Valdoma išrinktų pareigūnų tarybos. Kartu gana silpna, bejėgiška valstybė viduryje šalies, kurią Machiavellis apibūdino kaip „draskomą į gabalus, perdėm siaubiamą ir paliktą griauti ir naikinti“. Pasiekęs savo karjeros viršūnę, Machiavellis iš esmės buvo Florencijos valstybės sekretorius. Jo darbas buvo atstovauti savo mylimam miestui prieš užsienio valstybių valdžią ir apginti jį, vykdyti Florencijos tarybos įsakymus. Tai buvo nelengva užduotis – Florencija buvo neginkluota, ganėtinai žlugusi ir neturėjo didelės politinės įtakos. O Machiavellis stengėsi nešti naštą ir bendrauti su karaliais, princais, popiežiais, įvairaus plauko tirioniūkščiais ir generolais; dauguma jų turėjo užtektinai lėšų ir dideles kariuomenes, panorėję, būtų įstengę lengvai užkariauti Florenciją, nenuvarvinę nė lašo prakaito. Machiavellio užduotis buvo įtikinti juos to nenorėti. Pagrindiniai Machiavellio ginklai, siekiant apginti savo mažąją respubliką, buvo antžmogiškas pastabumas ir protingumas.

Machiavellis kiek tik galėdamas iš visų jėgų plūšėjo dėl Florencijos – kone nuolatos keliaudavo ir visiškai atsidėdavo savo darbui. Bet galiausiai to nepakako. Po penkiolikos metų kraujo, prakaito ir planavimo Machiavellis išvydo savo mylimos respublikos žlugimą. Florenciją užkariavo turtinga ir galinga Medici šeima. Tai buvo triuškinantis smūgis, tačiau Ma-

chiavellis ir toliau tebekovojo dėl Florencijos ir Italijos. Knygą „Valdovas“, kupiną geriausių patarimų, kaip vadovauti ir sukurti stabilią, klestinčią ir turtingą karalystę, jis parašė Lorenzo'ui de' Medici – naujam Florencijos princui. Machiavelliui mielesnė buvo respublika, bet jei Florenciją valdys despotas, autorius ketino tam despotui duoti pačių geriausių patarimų, kokių tik pajėgė, vildamasis, kad šis bus geras Florencijai ir gal net suvienys visą Italiją. Jis parašė Lorenzo'ui, kad „Italija, palikta lyg be gyvybės ženklų, laukia to, kuris išgydys jos žaizdas ir padarys galą siaubimui, niokojimui ir plėšimui“. Machiavellis netgi užmauna masalą ant kabliuko, gundomai aprašydamas, kokią meilę ir kokį atsidavimą pelnytų Lorenzo'as, priėmęs jo patarimą. „Niekas nepajėgus išreikšti tos meilės, kurios jis sulauktų. <...> Kokios durys tada jam būtų užvertos? <...> Koks italas tuomet atsisakytų jį pagerbti?“

Kuo daugiau sužinojau apie Machiavellį ir jo situaciją tuo metu, kai rašė „Valdovą“, tuo labiau pradėjau manyti, kad šis gundantis kreipimasis į Lorenzo'ą ir pati knyga „Valdovas“ yra analogiški laišku, kurį rašytum naujai savo buvusiojo mylimajai ir pasakotum, kaip padaryti jį laimingą ir kaip sukurti pastoviausius ir sėkmingiausius įmanomus santykius, netgi duotum kelis praktiškus patarimus dėl mitybos ribojimų, seksualinio sujaudinimo ir kavos gėrimo įpročių. Turėtumėte *labai* mylėti savo buvusį vaikiną. Machiavellis šitaip mylėjo Florenciją. Knyga „Valdovas“ buvo jo meilės laiškas.

Ir paaiškėjo, kad šis laiškas yra genijaus veikalas. „Valdovas“ amžiams pakeitė žmonių strategijos ir lyderystės supratimą. Machiavellio knygai būdingas tvirtas aiškumas ir netikėtas įžvalgumas, kuris prasiskverbė pro Vakarų istorijos ir politikos bei karo rūką tarsi prožektoriaus šviesos pluoš-

tas. Machiavellis siūlė nepalaužiamą, aiškų požiūrį į tai, kaip žmonės užima padėtį ir įgyja valdžią, kaip ją išsaugo.

Ši dalis „kaip“ gali būti tikrai žvėriška, ypač moterims. Pavyzdžiui, tyrimai byloja, kad jeigu vyras elgiasi ekscentriškai, bjauriai ir yra viskuo nepatenkintas, jis dažniausiai bus laikomas sąžiningu, doru, tiesiu žmogumi. Žmonės bus linkę juo pasitikėti ir žvelgti į jį kaip į potencialų būsimą lyderį. O jeigu moteris elgiasi ekscentriškai, bjauriai ir niurna, ji laikoma sunkaus charakterio ir priekabia, klastinga, visiškai *netinkama* tapti vadove.

Jei vyras yra geras, maloniai ir paslaugiai nusiteikęs, kolegos jį mėgs ir vertins kaip gerą būsimą vidutinės grandies vadovą. O jei moteris gera ir malonių manierų, ji tiesiog liks nepastebėta.

Jeigu dėl to pykstate, tai pagrįstai. Darbovietėse daug neispybių ir ten ne viskas gerai. Tačiau tokioje situacijoje esame atsidūrę, ir aš, sekdamą Machiavelliu, siūlau pasidomėti bendra padėtimi ir suvokti ją, rengiantis veikti, – nustatyti, su kokiomis kliūtimis moteris susiduria darbovietėje, kokių jos turi pranašumų, kaip būtų galima daryti pažangą.

Šiuose puslapiuose tikiuosi pateikti tam tikrą strategiją ir veiksmų planą, kuris padėtų moterims pasiekti darbovietėje valdžią ir gerovę. Machiavellio valdovas valdžią ir gerovę matavo auksu, kariuomene ir žemės plotais. Tačiau įstaigose valdžia pasireiškia šiek tiek kitaip, tad panagrinėsiu penkis pagrindinius būdus, kaip: per 1) pinigus, 2) pasitikėjimą savimi, 3) pagarbą, 4) palaikymą ir 5) padėtį. Machiavellis pasinaudojo didžiaisiais istorijos vadais, kad praneštų apie savo pastebėjimus, aš taip pat pasikalbėsiu su keliomis puikiomis

nūdienos moterimis, kurios yra savo srities pradininkės ir lyderės. Pasišnekėsiu su dirbančiomis moterimis visoje šalyje apie jų patirtis, išklausysiu patarimų. Taip pat peržvelgsiu kai kurios naujausius tyrimus apie moteris, diskriminaciją, de-rybas ir karjerą, pakėlimą į aukštesnes pareigas.

Galiausiai papasakosiu apie kelias savo patirtis. Kaip ir Machiavellis, esu visko daug išgyvenusi. Per penkiolika savo žurnalistinio darbo metų esu įkliuvusi į visokiausius įmanomus sąžūstus: stengiausi sunkiai darbuodamasi pramušti „stiklines lubas“; nesugebėjau derėtis; buvau pernelyg agresyvi; netgi pasyviai agresyvi; verkiau žmonių akivaizdoje; netekau savitvardos; nesisekė įkalbėti savęs; buvau dviveidė; pasitikėjau ne tais žmonėmis, kuriais reikėjo; tylėjau, kai privalėjau kalbėti, ir kalbėjau, kai reikėjo patylėti; buvau išstumta dėl politikavimo; nebuvau paaukštinta, patyriau seksualinį priekabiavimą, mane vadino „mieląja“ ir prašė atnešti kavos daugiau kartų, nei įstengiu suskaičiuoti. Bet man patiko siekti karjeros. Manau, dirbti darbovietėje yra nuostabu, ir džiaugiuosi, kad kasdien esu jos dalis. Ji buvo verta visų tų rūpesčių, suteikė man tiek daug nuostabių progų, tiek džiaugsmo ir įprasmino mano gyvenimą. Ir nesu išimtis. Esu moteris darbovietėje. Kiekviena mano pažįstama dirbanti profesionalė yra susidūrusi su panašiais iššūkiais.

Žinoma, negaliu nesvarstyti, kaip jaustųsi Machiavellis supratęs, kad yra susietas su grupe pasipiktinusių, karjeros siekiančių moterų kitoje pasaulio pusėje po kelių šimtų metų.

Tiesą sakant, turbūt pamanytų, kad jam vaidenasi. Jis buvo iš esmės praktiškas vyras, o praktiniu lygmeniu suteikti galią moterims reiškia plėsti mūsų ekonomiką ir padaryti mus sveikesnius, inovatyvesnius. Moterų išskyrimas iš elitinės

darbo jėgos rato kenkia visiems. Mūsų ekonomika gali tapti sveikesnė, stipresnė, geresnė ir tvaresnė, o tai lemia moterys. Machiavellis mėgo dėmesį, ypač moterų. Taigi – Machiavelli, šis tekstas moters, gyvenančios šalyje, apie kurios egzistavimą jūs vargu ar žinojote, dirbančios tokį darbą, kuris jums atrodytų beprasmiškas, po penkių šimtų metų, ateityje, skirtas jums.

Machiavellio taisyklės, patarimai ir metodai

„Bet kadangi užsibrėžiau tikslą parašyti darbą, pravitų tiems, kurie mane skaitys, manau, dera laikytis tikrovės, o ne leistis į tuščius svaičiojimus.“

MACHIAVELLIS, „VALDOVAS“ (XV SKYRIUS)

Machiavellis rašė „Valdovą“ moterims darbovietėse. Suprantama, turbūt jis labai nustebtų tai išgirdęs, – juk nebuvo didis kovotojas už lyčių lygybę, bet šios knygos pradžioje rašė, kad princai būna dvejopi: tie, kurie savo karalystes paveldi, ir tie, kurie karalystę užkariauja ir paima valdžią. Tam, kuris paveldi savo karalystę, pasak Machiavellio, viskas klostosi gana lengvai: žmonės prie jo pripratę, „valdiniai savaimė žiūri į jį palankiai“, kad netektų savo sosto, jis turėtų *tikrai* susimauti. Galite galvoti apie koledžus baigusius baltaodžius vyrus darbovietėse kaip apie paveldinčius princus, – Machiavellis rašė ne jiems.

Kita vertus, užkariaujantis teritoriją princas yra labai keblioje padėtyje ir „sunkumų jam nestinga“: jis ką tik užgrobė naujas žemes, padėtis labai nestabili, visi į jį žiūri skeptiškai, maždaug taip: „Ir kas gi šis vyrukas, kurio įsakymams stai-

ga mes turėsime paklusti ir kuriam turėsime mokėti mokesčius?“

Savo garsiausią veikalą Machiavellis parašė kaip tik užkariaujančiam princui. Mes, moterys darbovietėse, esame užkariaujantys princai. Moterys įžengė į Amerikos darbovietes! Esame įgijusios mokslo laipsnius ir dirbame visose pramonės šakose, užimame vis aukštesnes pareigas! Tai geroji naujiena, tikra ir esminė pergalė, bet darbovietė dar tebėra mums nauja teritorija. Kad moterys išsaugotų savo pasiekimus bei laimėjimus ir juos gausintų, pasak Machiavellio, reikia „sėkmės ir didelės energijos“. Pokytis yra neįtikėtina sunkus. Patriarchatas ramiai ir tykiai nepasitrauks, ir jei faktai ką nors mums sako, tai būtent tą, kad turime keisti savo taktiką.

Laimė, „Valdovas“ yra nuostabus taktikos vadovėlis, pamokantis, kaip įgyti ir išlaikyti valdžią naujai užkariauotose žemėse. Ši knyga ne apie karą (nors Machiavellio požiūris į jį labai entuziastingas), o apie tai, ką daryti, kai karas jau laimėtas (apie pokario periodą, jeigu toks posakis tiks). Jūs gavote darbą! Mokslo diplomą! Projektą, apie kokį tegalėjote pasvajoti! Jis jūsų! Na ir ką? Kaip išsaugosite savo pasiekimus? Kaip pasieksite dar daugiau?

Didžioji Machiavellio pertrauka

Pats Machiavellis buvo šiek tiek naujasis princas. Niekas tvirtai nežino, kaip jis gavo savo pirmąjį valdžios pareigūno darbą, bet visi sutinka, kad tai buvo labai sėkmingas ir gudrus žingsnis. Vos dvidešimt devynių metų sulaukęs, Machiavellį pasamdė žemo rango diplomatiniam darbui, ir jis tikrai nebuvo garantuotas laimėtojas. Nebuvo iš „geros“ šeimos.

Jo tėvas turėjo teisininko išsilavinimą, tačiau bankrutavo ir neteko leidimo verstis teisės praktika. Jis mėgo literatūrą, istoriją ir norėjo kuo daugiau žinoti. Net sklandė gandai, kad dėl knygų parduodavo didelius žemės gabalus. Viena yra tikra: vyresnysis Machiavellis išleido gausybę pinigų sūnui išmoksinti, skirdamas tam iš pažiūros per daug dėmesio ir pastangų. Niccolò Machiavellis gavo pilnutinį klasikinį išsilavinimą, jį mokė garsus mokytojas. Galbūt tai ir padėjo jam gauti tokią darbą. Vis dėlto ryški Machiavellio giminės istorija ir neturtas vilkosi it šleifas per visą jo karjerą. Vargu ar kas plūšėjo labiau už Machiavellį. Jis savo darbe visais atžvilgiais buvo talentingas ir nuostabus, nenuilstantis darbuotojas, visų labai mėgstamas. Bet vien dėl to, kad nebuvo iš senos kilmingos giminės, Machiavellis negavo daugybės paaukštinimų ir svarbių paskyrimų. Jis buvo priverstas stebėti, kaip ne tokie išsimokslinę ir ne tokie protingi žmonės gauna darbus, dėl kurių jis taip nenuilstamai triūsė.

Valdžios ir galios principas

Valdžia, arba galia, yra įdomi sąvoka. Nors ji Machiavellio knygoje vyrauja, jis niekuomet aiškiai jos neapibrėžia. Tad kas tai yra? Koks tai reiškinys, taip atkakliai dominęs Machiavellį?

Žodis „valdžia“ tikrai nepasižymi geriausia reputacija. Iš-tark šį žodį, ir mintyse jis pažadins vaizdus: vyrai prabangiais kostiumais už didžiulių stalų, „melžiantys“ investuotojus; generolas Pattonas, skelbiantis beveidžių karių būriams, kad Amerika netoleruos nevykėlių; Saurono akis, triuškinanti mažąjį Frodą. Manau, kad valdžia, arba galia, virto gebėjimo

priversti žmones ką nors padaryti sinonimu. Jei kas trokšta valdžios ar yra nuo jos apsvaigęs, tai nieku gyvu nėra komplimentas (bent jau daugumai žmonių... nebent Sauronui).

Vargu ar žodis „valdžia“ savo įprasta reikšme ir samprata išreiškia kaip tik tai, ko nori dauguma moterų: gebėti sutriuškinti valdininkėlius ir žemesnius žmogelius nėra daugumos gerai prisitaikiusių žmonių gyvenimo tikslas. Bet tai nereikia, kad valdžia ir galia moterų nedomina. Mano nuomone, tai, ko nori moterys darbovietėse, kur kas labiau susiję su pradine šio žodžio reikšme. Anglų ir prancūzų kalbose šaknis *po-eir* reiškia „galėti, gebėti“. Man regis, tai labai pravartus apibūdinimas. Valdžia, arba galia, reiškia „galėti, gebėti“ veikti, turėti jėgos, energijos ir būti savo pačių likimo šeiminkais ar šeiminkėmis. Moterys darbovietėse nori *galėti, pajėgti*.

Žinoma, didumą rašytinėje istorijoje įamžintų laikų būti moterimi reiškė *negalėti, nepajėgti*: negalėti turėti nuosavybės, balsuoti, rūkyti cigarečių, vairuoti, įgyti išsilavinimo, įvairių profesijų, keliauti vienai, gyventi vienai ar dalyvauti vyriausybės veikloje. Literatūroje ir filmuose vaizduojama: jei moterys nebūna užrakintos bokštuose, ištekintos siekiant naudingos politinės sąjungos ar maniakiškai velkamos per kokio nors herojaus vyruko kelionę it fėjos, tada jos laukia namie savo vyrų / tėvų / brolių / vaikinų / kūdikių tėvų, kol šie sugrįš. Ten, kur vykdavo veiksmai, moterų nebūdavo. Jos laukdavo. Bet kuri moters turima galia būdavo apribota ir suvaržyta iki kankinystės dorybės ar šnabždesio tikrai valdžią turinčiam vyrui į ausį: ledi Makbet, Šecherezada, Medėja, Ofelija, Kleopatra, Penelopė. Net ir dabar moterys linkusios prisiimti šiuos vaidmenis. Pažvelkite į populiarųjį TV serialą „Sostų karai“ (*Game of Thrones*), kuriame pagaliau pasakojama apie stiprias,

valdžią užimančias moteris. Visos galingos moterys paskutiniuose serialo epizoduose buvo sunaikintos. Bjauriausia, kad Kalesi – Deineris Targarian, – grandinių sutraukytoja, drakonų motina, kuri, įsakinėdama kariuomenėms, perėjo žemynus, pažadino tikrus drakonus, pergudravo burtininkus ir karalius, išžengė nuoga iš begalės degančių pastatų, pamišo, kai ją paliko vaikinai. Ji taip išprotėjo, kad bjauris jos vaikinai turėjo ją nužudyti ir perduoti karalystę baltaodžiui vyrui iš geros šeimos. Štai kokias istorijas girdime visą gyvenimą. Nenuostabu, kad valdžią turinčios moterys pasauliui kelia problemų.

Tai skaudžiai akivaizdu iš skirtumų tarp žodžių „princas“ (valdovas) ir „princesė“ (valdovė). Jei vyras yra *princas*, jis pavyzdinis pilietis, iškilęs aukščiau už kitus, visi trokšta būti šalia jo. Jei moteris yra *princesė*, ji sudėtinga, kaprizinga, reikli, ir jūs *laaaabai* nenorite dalyvauti jos vestuvių pobūvyje.

Kas įsiterpęs tarp mūsų ir valdžios?

Kas prinčą paveldėtoją ir naująjį prinčą daro skirtingus? Šiek tiek istorinis precedentas ir šaunios šeimos herbo ornamentas, bet daugiausia pasakojimas. Iš tiesų pagrindinė kliūtis, įsiterpianti tarp moterų ir valdžios, yra ne viršininkas seksistas ar despotiška organizacija, netgi ne „patriarchatas“. Pagrindinė kliūtis yra pasakojimas apie mūsų pačių vertę.

Istorija visai paprasta: moterys priklauso „žemesnio statuso“ grupei. Vyrų (ypač baigę koledžus baltieji) priklauso „aukštesnio statuso“ grupei. Stanfordo universiteto sociologė Dr. Cecilia L. Ridgeway yra knygos „Statusas. Kodėl jis visur reikalingas? Kodėl tai svarbu?“ (*Status: Why is it Everywhere?*

Why Does it Matter?) autorė. Ji teigia, kad dažniausiai moterys laikomos „žemesnio statuso“, o vyrai – baltaodžiai, baigę koledžus, – „aukštesnio statuso“. Dažniausiai „darbotvarkę nustato“ aukštesnio statuso žmonės; jie daug kalba, priima sprendimus ir turi tvirtą nuomonę. Žemesnio statuso žmonės tos darbotvarkės laikosi: jie daug klausosi, vykdo įsakymus ir pasirūpina, kad aukštesnio statuso žmonės gautų reikalingą paramą ir išteklių, – jie yra igoriai ir reinfeldai aukštesnio statuso daktarams frankenšteinams ir grafams drakuloms.

Lyderiai pagal apibrėžimą priklauso aukštesnio statuso grupei. Tad kai moterys užima vadovaujamus postus, dažnai žmonėms tas neatrodo gerai. Įsivaizduokite, pamatote dvylikametį, barantį savo tėvus, arba mokslus baigusį jaunuolį, kuris generaliniam direktoriui pradeda dėstyti savo viziją apie bendrovę – šie žemesnio statuso žmonės elgiasi kaip aukštesnio statuso, ir daug kam gali kilti stiprių emocijų, pavyzdžiui, šokas, įtūžis ar priešiškusmas. Kai moteris tampa lydere, dauguma išgyvena tokias emocijas, nors ir nenori taip jaustis.

Bet tai gera žinia! Mes nekovojuame su niekuo, kas yra realu. Mums nestinga smegenų, gebėjimų ar darbo etikos (tyrimai rodo, kad iš esmės visi su tuo sutinka). Tiesa ta, kad moterys jau turi viską, ko reikia klestėti ir pakilti darbovietėje į aukštesnes pareigas, ir darbovietė tam puikiai tiks. Dabar tereikia tai įgyvendinti. Ir todėl turime papasakoti naują istoriją.

Daugelis dalykų moterims palankūs. Pirma, pasakojimai visą laiką keičiasi (prieš šešiasdešimt metų cigaretės buvo gerai, marihuana blogai, ir moterys nesimėgavo seksu). Taip pat įstaigos ir bendrovės, įmonės ir firmos yra pilnos žmonių, kupinų geriausių intencijų ir pasirengusių įgyvendinti permainas, norinčių darbovietėse daugiau lygiateisiškumo, įvairia-

pusiškumo. Bet pasakojimai gali būti blogi, sunkiai įveikiami, nes įpinti į mūsų tapatybes. Mes pasitelkiame pasakojimus, kad įprasmintume pasaulį, ir atsisakydami jų galime suvokti pasaulį kaip gąsdinantį ir chaotišką. Šiaip ar taip, kovodami už pasakojimus, žmonės kovoja už savo gyvenimus. Mūsų pasakojimai yra, kaip pažymėjo Davidas Fosteris Wallace'as, vanduo, kuriame plaukiojame.

Machiavellis jaučia jūsų skausmą

Machiavellis labai gerai žinojo pasakojimo, arba istorijos, galią. Kai pasakojimas pasikeitė, jis viską prarado.

Machiavelliui puikiai sekėsi diplomato darbas. Maždaug penkiolika metų jis buvo siuntinėjamas po visą Italiją ir daugumą Vakarų Europos šalių, kad atstovautų Florencijos interesams. Popiežiai ir karaliai žinojo jo pavardę; jis sukiojosi kartu su Leonardo'u da Vinci; buvo įtrauktas į tarptautinius reikalus visais aukščiausiais lygmenimis. Turėjo nuosavų valdų visoje Toskanoje, didelį namą Florencijoje, atsidavusią žmoną, šešis vaikus, jį dievinančių draugų ir buvo tikras nuomonės formuotojas, arba, kaip pasakytume dabar, „influenceris“. Bet kai Machiavelliui sukako keturiasdešimt treji, sėkmė nuo jo visiškai nusigrėžė. Florenciją ėmė valdyti galinga Medici šeima, o Machiavellis, kaip žlugusios respublikos aukšto rango narys, prarado pinigų, buvo apkaltintas sąmokslu ir įmestas į kalėjimą. Kelias savaites kalėjo kameroje, varginamas utėlių, kurios buvo „didumo sulig drugeliais“, ne kartą buvo kankinamas. Jam neįtikėtinai pasisekė, kad nebuvo nužudytas. Medici šeima paliko jį gyvą, paleido iš kalėjimo ir paskui ištrėmė iš miesto.

Kaip tik tremtyje Machiavellis parašė knygą „Valdovas“.

Sakoma, kad beduinai dainuodavo dainas apie vandenį, nes neturėjo vandens. Niccolò Machiavellis rašė apie valdžią ir galią, nes kaip tik tuo metu jos neturėjo. Jis buvo viską praradęs.

„Valdovą“ jis rašė mažame kaimelyje netoli Florencijos – ten jo šeima turėjo nedidukę netvarkingą taverną ir viešbutėlį – toli nuo visuomenės elito ir valdžios svertų, kuriuos jis taip mėgo. Naktimis jis gilindavosi į senuosius tekstus, studijavo didžiuosius karalius ir istorinius karvedžius: vyrus, kurie buvo užkariavę tautas ir sukūrę stabilias klestinčias karalystes. Machiavellis prisipažino bičiuliui, kad šias istorines asmenybes jaučia kaip savo draugus ir kad jos jam atrodo realesnės negu tikri jį supantys žmonės, kurių dauguma buvo ūkininkai, smulkūs prekeiviai ir prostitutės. Jis taip gerbė šias istorines asmenybes, kad prieš sėsdamasis studijuoti jas apsirėngdavo oficialiais drabužiais ir skaitydavo vienas mažoje akmeninėje patalpoje, prišlietoje prie tavernos.

Kad Machiavelliui skausmingai trūko valdžios ir galios, akivaizdu jau „Valdovo“ pradžioje. „Iš savo aukštybių kartais turėtumėte nukreipti akis į šiuos nuolankius regionus, – rašė jis. – Suprastumėte, kaip nepelnytai aš turiu išverti smarkų ir neblėstantį likimo piktumą.“ Šiuos žodžius Machiavellis parašė Lorenzo'ui de' Medici, kuris ir buvo „likimo piktumo“ priežastis. Knyga „Valdovas“, Machiavellio meilės laiškas Florencijai, kartu buvo ir tam tikras motyvacinis laiškas. Machiavellis tikėjosi, jog knyga taip ryškiai sužibės ir jo idėjos apie Florenciją ir Italiją ras tokį stiprų atgarsį, kad Lorenzo'as pagalvos: „AK, DIEVE, JIS TOKS TALENTINGAS IR PROTINGAS! MAN NERŪPI, KAD JIS DARBAVOSI PRIEŠINGAI PUSEI, ŠIS VYRUKAS TURI BŪTI MANO PATARĖJAS!“

Nors moterys vis dažniau renkasi darbo sritis, kuriose tradiciškai dominavo vyrai, o išsilavinimu ir profesine kompetencija juos dažnai lenkia, dešimtmečius vykstanti moterų kova už lygybę vis dar neketina rimti. Nuo 2000 metų vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas išlieka pastovus ir siekia apie 20 %; įmonių vadovių moterų skaičius mažėja; net tokie pasaulyje garsiai nuskambėję judėjimai kaip #MeToo ir #TimesUp aiškaus proveržio pasiekti nepadeda.

Stacey Vanek Smith savo knygoje „Machiavellis moterims“ siūlo pasitelkti garsiojo XVI amžiaus filosofo Nicolo Machiavellio aprašytus vadovavimo principus ir Renesanso politikos subtilybes, kurios gali padėti moterims perimti kontrolę į savo rankas bei išlaikyti valdžią karjereje.

Stacey Vanek Smith – ilgametė JAV visuomeninio radijo *NPR* reporterė, savo laidose aptarianti verslo ir ekonomikos temas. Kilusi iš Aidaho valstijos, baigusi Prinstono universitetą, kur gavo lyginamosios literatūros ir kūrybinio rašymo bakalauro diplomą, S. V. Smith tęsė mokslus ir po kelių metų įgijo žurnalistikos magistro laipsnį prestižiniame Kolumbijos universitete.

